

Serhij Žadan
INTERNAT

prevedla Janja Vollmaier Lubej in Primož Lubej

- Pojdi ponj, kriči oče.
- Njen sin je, v odgovor zabrusi Paša, sama naj gre ponj.
- Tvoj nečak je, ga opomni oče.
- Pa kaj.
- Moj vnuk je.

Ves pogovor se je odvil, ne da bi kdo izključil televizor. Oče televizorja ne ugaša niti ponoči. Prižgan je kakor večni ogenj – ne toliko v tolažbo živih kot v tolažbo mrtvih. Oče gleda vremensko napoved, kakor da bodo tam omenili njegovo ime. Ko se napoved zaključi, še nekaj časa sedi, kot da ne bi verjel slišane-mu. Paša ne gleda televizije, kar velja še posebno za preteklo leto zastrašujočih poročil. Sedi v svoji sobi, za mizo, nagradeno z učbeniki, ko nenadoma ne vzdrži več, se dvigne s kavča in odide na dvorišče. Oče se obrne za zvokom vzmeti, ki v kavču zapokljajo kot suho vejevje v taborniškem ognju. Pohištvo v stanovanju je staro, vendar trpežno: zdajšnje gospodarje bo najbrž preživelo. Sestra je predlagala, da bi stole vsaj na novo oblazinili, a jo je Paša hitro odpravil. Kakšno blazinjenje neki, je dejal, to je tako, kot bi se pri sedemdesetih ukvarjal z veso v zgibi: lahko seveda se, a je bolje vzeti protibolečinske tablete. Sestra se v zadnjem času skorajda ni pojavila in tako tudi blazinjenja nihče več ni omenjal.

Paša je imel rad to hišo, tu je živel vse svoje življenje in tu je nameraval živeti še naprej. Takoj po vojni

so jo zgradili nemški ujetniki. Bila je precej prostorna dvostanovanjska hiša. Stala je ulico stran od železniške postaje v gosto naseljeni soseski, kjer so živeli pretežno železničarji. Pravzaprav se je celo njihovo naselje zgradilo okoli postaje: dajala je delo, dajala je upanje, počrnela od saj je spominjala na črno srce, črpajoče kri po okoliških jarkih in protiveternih gozdnatih pasovih. Celu zdaj, ko je depo sameval kot izpraznjen bazen in so v delavnicah živeli le lastovke in brezdomci, se je železnica kljub vsemu obdržala pri življenju. Le dela ni bilo. Kdove zakaj prav delavska naselja prva ostanejo brez dela. Delavnice so zaprli in vsi so se razšli po svojih opravkih, se poskrili po svojih tesnih dvoriščih z od pripekajočega poletja presušeni vodnjaki in kletmi, v katerih so vse zaloge skopnele že do božiča.

Sicer pa bi bilo Paševo pritoževanje domala greh: navsezadnje je javni uslužbenec. Ja ja, razmišlja Paša, ko stopi ven in za sabo pripre z bolnišničnimi odejami izolirana vrata. Javni uslužbenec, pa brez redne plače. Rožnato modrikast sneg s temnečimi se porami odbija večerne žarke sončnega zahoda. Oster na dotik vonja po marčevski vodi in pokriva židko črno zemljo, zatorej je odveč vsakršna vremenska napoved: zima bo dolga, vsi se ji bodo uspeli trpeče privaditi. Ko pa se ji bodo končno privadili, se bo pričelo nekaj drugega. Ta hip svet spominja na kepo snega v toplih rokah: kopni in pušča vodo, toda sčasoma dlani postajajo vse hladnejše, skozi se pretaka vse manj toplote in vse več ledene odrevenelosti. Snežna talina ostaja smrtonosna, sonce tone v zapletenem

sistemu vodnatih ogledal in odsevov, njegovi žarki nikogar ne zmorejo ogreti: že takoj po kosilu, ko nad postajo obvisijo vlažni žvižgi, se začne spuščati mrak, nakar v hipu izgine občutek odjuge, varljiv občutek toplote.

Paša obide hišo in jo med drevesi ubere po razmočeni stezi. Hišo so si vse življenje delili z nekim železničarjem. Polovica hiše je pripadala njemu, druga polovica pa tesno povezani Paševi družini – očetu, mami, Paši in sestri. Pred petnajstimi leti, ko so še živeli skupaj, je železničar svojo polovico požgal. Požar so uspeli pogasiti. Hiše pa se železničarju ni dalo prenavljati, temveč jo je mahnil na postajo, sedel na vlak proti vzhodu in za vselej izginil iz njihovega življenja. Požgano polovico hiše so preprosto porušili, pobelili steno in živeli dalje. Od zunaj je hiša spominjala na polovico kruha na trgovski polici. Oče ga je sicer vedno tako kupoval – polovico, da ne bi odveč zapravljal in da ne bi ostajal. Tega ga je naučilo življenje na postaji.

Črna drevesa v snegu, ostre veje na ozadju črnega neba – za plotom se začinja ulica, bele sosednje hišice, razkropljene rumene pomaranče električnih luči, vrtovi, ograje, dimniki, iz katerih se suklja dim kakor iz ust utrujenih moških, ki na mrazu stojijo ob pogovoru in jim iz pljuč veje topel januarski dih. Ulice samevajo, nikjer ni nikogar, samo na Postaji se od časa do časa s kovino ob kovino sklapljajo vagoni, kot bi kdo prestavljal železno pohištvo. In le še z juga, s smeri mesta, ves dan že od jutra prihajajo zvoki posameznih eksplozij – enkrat močnejše, drugič šibkeje.

Odmev doni visoko po nebu, zvok se pozimi širi nepredvidljivo, kajti nikoli natančno ne veš, od kod leti in kam pada. Svež zrak, vonj vlažnega drevja, napeta tišina. Tako tiho je le tedaj, kadar vsi umolknejo in prisluhnejo. Paša šteje do sto in se vrne. Deset. Sinoči jih je naštel šest. V istem času. Le kaj bodo porekli pri poročilih?

Na očeta naleti v kuhinji. Sključen nad mizo pakira svojo staro potovalko.

– Greš kam daleč? vpraša Paša.

Čeprav je vprašanje nesmiselno. Jasno je, da gre po malega. V torbo demonstrativno vrže časopis (le kako je mogoče znova prebirati že prebrane časopise, to je vendar podobno prebiranju rešenih križank), očala (s Pašo se zaradi njih vsakič sporečeta; debela stekla izkrivljajo vid, raje nosi sončna, svetuje staremu, v vsakem primeru ne vidiš ničesar), upokojensko kartico (če se mu bo posrečilo, se bo peljal brezplačno), kot morski kamen zguljen mobilnik in spran robec. Oče pere svoje robce sam, tega nikakor ne želi prelagati na hčer. Enkrat na mesec se postavi ob likalno desko in zavzeto vodi likalnik po starih posivelih robcih, kot bi sušil razvrednotene bankovce. Paša mu vztrajno prinaša papirnate robčke, vendar oče še naprej uporablja svoje robce, iz prastare navade, ko je še delal v pisarni na Postaji in papirnati robčki v teh koncih še niso obstajali. Pa tudi navadnih ni bilo na pretek. Oče z mobilnikom skoraj ne zna rokovati, vendar ga vseeno stalno vlačí s sabo; z razbitim ohišjem in oguljenim zelenim gumbom. Dobroimetje mu polni Paša, sam se tega nikoli ni naučil. In zdaj vse

skupaj zavzeto zлага, šari po torbi in užaljeno molči; z njim je čedalje težje, z njim se o ničemer ne da pogovoriti, takoj postane otročje užaljen. Paša stopi do štedilnika in pije kar iz čajnika. Vodnjaki so se poleti presušili, voda iz pipe pa je grozljiva – kdove kaj plava v ceveh. Zato vodo prekuhavajo in se izogibajo stoječim vodam. Stari se ne odzove, brska po žepih.

– Prav, reče Paša, šel bom ponj.

Toda stari se ne vda tako preprosto. Razgrne in potem spet zgrne časopis, ga dvakrat prepogne in vtakne nazaj v torbo. Dolgi rumenkasti prsti živčno mečkajo časopisni papir, Paši ne nameni niti pogleda, grbi se nad mizo, kot da bi skušal nekaj dokazati in se boriti s celim svetom.

– A si slišal? reče Paša, ponj grem.

– Ni ti treba, odvrne.

– Rekel sem, da grem ponj, nekoliko nervozno ponovi Paša.

Oče pomenljivo vzame svoj časopis in odide. Naglo odpre vrata, ki vodijo v dnevno sobo. Pas mehke svetlobe televizorja zareže v temen hodnik. Potem vrata urno zapre za sabo, kot bi se zaprl v notranjost praznega hladilnika.

Prvi dan

Januarsko jutro je dolgo in negibno kot vrsta v bolnišnici. Jutranji hlad v kuhinji, grafitni mrak za oknom. Paša stopi k štedilniku in takoj ulovi sladkoben vonj po plinu, ki ga od nekdanj povezuje s čilim jutranjim prebujanjem; vsakodnevnim jutranjim vstajanjem, ko v aktovko vtakne šolske zvezke in učbenike, se odpravi v kuhinjo, diha sladkoben plin, pije močan čaj in zagriže v črni kruh ter se med pri-govarjanjem samemu sebi, naj odhiti v službo, pre-pričuje, da se mu je v življenju posrečilo. Ta vonj ga spremlja vse življenje, še apetita nima, kadar slučaj-no nanese, da se ne zbudi doma; manjka mu domači jutranji štedilnik, od katerega veje po zažganih gorilnikih. Paša pogleduje skozi okno, si ogleduje črni sneg in črno nebo, sede na mizo, potrese z glavo in se skuša ovesti. Šesta zjutraj, januar, ponedeljek, še en dan brezdelja.

Z okenske police vzame zvezke, jih prelista in spet odloži, vstane, premeri hodnik ter se zazre v sobo. Stari spi v naslanjaču, z zaslona se nekdo, oblit s krvjo, skuša dokričati do njega, a zaman; stari je zvok izklopil že ponoči, zdaj ga zlepa ne dosežeš, pa če še tako kričiš. Paša ob pogledu na kri za trenutek otrpne. Kričeči prav tako pogled preusmeri na Pašo in zdaj kriči vanj: ne izklaplajaj, poslušaj, pomembno je, tudi tebe zadeva. Toda Paša hitro poišče daljinec z velikim črnim gumbom in ga stisne kot pasto iz tube, vrže na mizo, odide ven in previdno, da ne bi zbudil

očeta, za sabo pripre vrata. Ampak vrata vseeno otožno zacvilijo v jutranji mrak, stari se v hipu prebudi, zagradi daljinec in molče prižge televizor, v katerem se odvija nekaj groznega, nekaj, kar zadeva vse. A Paša že priteče do Postaje.

***

Nekaj je narobe, pomisli, nekaj je narobe. Žive duše ni, nobenega glasu ni. Celo lokomotiv ni slišati. Niti trgovanja ni. Temno siv sneg kopni, temperatura je malodane nad ničlo, toda nebo prekrivajo oblaki, vlaga visi v zraku in vsake toliko prehaja v komaj občuten dež, nekoliko naprej megla ovija tire in v tej megli ni slišati ne glasov ne korakov. Zgodaj je še, pomisli Paša napeto, preprosto zgodaj je še. Na jugu, tam, kjer se začinja mesto, prav tako vlada tišina brez eksplozij, brez raztrganega zraka. Izza vogala na odhod čaka avtobus. Paša olajšano izdihne – prevoz obratuje, vse je v redu. Preprosto zgodaj je še.

Pozdravi se z voznikom, ta boječe povleče glavo v ovratnik usnjene jakne. Sprehodi se po prazni notranjosti, usede se k levemu oknu. Potem ne vzdrži, presede se k desnemu. Voznik vse to namrščeno opazuje v vzratnem ogledalu, kot bi se bal zamuditi kaj pomembnega. Ko Paša ulovi njegov pogled, voznik pogleda stran, vžge motor in povleče prestavno ročico. Železo užaljeno zaječi, avtobus spelje, voznik skozi meglo zapelje v častni krog, Postaja ostane zadaj. V takšnih avtobusih prevažajo pokojnike, kdove zakaj, pomisli Paša. To so takšni posebni avtobusi s črnim

trakom vzdolž karoserije. Me prav zanima, ali so v njih sedeži za potnike. Ali morajo nemara vdove sedeti na krstah? In kam bom s takšnim mrliškim vozom sploh prišel?

Avtobus prevozi eno prazno ulico, potem naslednjo. Naprej mora biti ulična tržnica, kjer upokojenke vsak dan prodajajo zamrznjene reči. Avtobus zavije, a nobenih upokojenk ni na spregled, nobenih mimoidočih. Paša zdaj že ve, da je v resnici nekaj narobe, da se je nekaj zgodilo, vendar daje videz, da je vse v redu. Naj ga ne zagrabi panika. Voznik vztrajno odvrta pogled in žene mrliški voz skozi meglo in vodo. Moral bi gledati poročila ali kaj, je nervozen Paša. Poglavitna je tišina, po vseh teh dneh, ko je južno nebo nad mestom spominjalo na razbeljeno armaturo. Tiho je in prazno, kakor da bi vsi sedli na nočni vlak in odpotovali. Ostal je samo Paša z voznikom, toda tudi onadva za sabo puščata dva na pesku zgrajena bloka, peljeta mimo mehanične delavnice in zapustita naselje. Dolga topolova aleja vodi na glavno cesto, topoli kukajo iz megle kot otroci izza starševskih hrbtov. Tam nekje zgoraj se že vzpenja sonce, tam nekje se je najbrž že prikazalo, čeprav ga ni videti, pa vendar ga lahko občutiš. Česa drugega ni moč občutiti. Paša oprezno motri vso to okoliško vlago in se trudi razumeti, kaj je zamudil, kaj mu je želel pojasniti tisti s krvjo obliti tip s televizije. Voznik se oprezno izogiba hladnim cestnim jamam in pripelje do glavne ceste, kjer zavije desno. Avtobus zapelje do Postaje in se kot običajno ustavi, saj tukaj vedno kdo prisede. Toda ne danes. Voznik iz navade nekaj

časa postoji, ne da bi zaprl vrata, nato se ozre k Paši, kot bi prosil za njegovo dovoljenje, vrata se zaprejo, avtobus krene dalje in pospeši, nakar se znajde tik pred nadzorno točko.

– Materno, zamrmra voznik.

Nadzorna točka je natrpana z vojaki; stojijo za betonskimi kvadri pod razcefranimi državnimi zastavami in molče strmijo proti mestu. Kolikokrat je prevozil to mesto zadnjega pol leta, odkar se je sem po kratkih ostrih bojih vrnila državna oblast? Vsakič ko je potoval v mesto ali se vračal domov na Postajo, je lahko pričakoval kontrolo dokumentov, z drugimi besedami nevšečnosti. Čeprav so Pašo ponavadi spuščali mimo molče, brez vsakršnih vprašanj; z domačinom z urejenimi dokumenti država pač ni imela kaj razreševati. Paša se je privadil brezbriznih pogledov, enakomernih, mehaničnih gibov silakov, črnih nohtov, tega, da je treba izročiti osebni dokument in čakati, da se tvoja država vnovič prepriča o tvojem spoštovanju zakonov. Vojaki so molče vrnili dokumente, ki si jih je Paša vtaknil v žep in se trudil, da se ne bi s kom spogledal. Državne zastave je pral dež, barve so bledele in se raztapljale v sivem jesenskem zraku kakor sneg v topli vodi.

Paša gleda skozi okno, vidi, kako mimo poskakuje džip, prevlečen s temnim železjem. Iz džipa skoči trojica z avtomatskim orožjem. Stečejo v množico, ki se gnete spredaj, ne da bi njihovo pozornost pritegnil mrliški voz. Vojaki stojijo, kričijo drug čez drugega, drug drugemu iz rok trgajo daljnogleda, preučujejo cesto pred sabo, napenjajo v globoke

gube uokvirjene oči, rdeče od dima in neprespanosti. Ampak cesta je prazna, tolikanj prazna, da je strašljivo. Ponavadi se po njej vedno kdo pelje. Četudi je mesto že dlje časa skoraj povsem obkoljeno in se obroč okoli njega nenehno stiska, se je vanj in nazaj po tej edini cesti ves čas kdo prebijal. Pretežno vojaki, ki so vozili strelivo, ali prostovoljci, ki so prav tako od tu, s severa, z mirnega območja v oblegano mesto tovorili razno kramo, kot so topla oblačila ali zdravila proti prehladu. Kdo potrebuje zdravila proti prehladu v mestu, ki ga obstreljujejo s težkim topništvom in ki se bo zdaj zdaj predalo? Vendar to nikogar ni ustavilo: cele kolone so se še naprej prebijale iz zaledja do obkoljenih in se včasih povsem predvidljivo znašle pod strelji. Čeprav je bilo razumljivo, da bodo mesto predali, da se bo državna vojska primorana umakniti in s sabo odnesti zastave Paševe države ter da se bo fronta tako ali drugače pomaknila na sever, k Postaji, in se bo tako za kakšnih deset kilometrov približala tudi smrt. Ampak koga to vznemirja? Civilisti so se prav tako poganjali v mesto po razbitem asfaltu. Vojaki so jih skušali odvrniti, toda njim tu nihče ni kaj prida zaupal, vsak se je štel za najpametnejšega. In se tako pehal za kakršnikoli že potrdilom o statusu upokojenca, da je tvegala minometne izstrelke. Zares, včasih je med smrtjo in birokracijo bolje izbrati smrt. Vojaki so se jezili, včasih celo zaprli nadzorno točko, ampak takoj ko je obstreljevanje ponehalo, se je pred barikado znova začela viti vrsta. Ni bilo drugega, kot da so jo spustili mimo.

Ampak zdaj je cesta povsem prazna. Verjetno se tam v mestu resnično odvija nekaj strašnega, nekaj, kar ima moč ustaviti celo šoferje avtobusov in preprodajalce. Truma neobritih moških, nejevoljnih od nespečnosti in brezizhodnosti, stoji med betonskimi kvadri in bodečo žico in vsi drug na drugega stresajo svojo jezo. Od množice se loči visok mršav vojak in krene proti njenemu avtobusu, izpod prevelike čelade boljše besne oči, besne in široko razprte, razprte najbrž od strahu. Predse sproži roko, češ, stojta, ne premikajta se. Čeprav se ne premikata – zadržujoč dih sta obstala. Avtobus je nenadoma postal tako prostoren in zrak tako razredčen, da lahko hlastaš, kolikor hočeš, pa ga ne zajameš. Vojak stopi pred vrata in z dlanjo zvonko potolče po kovini. Avtobus odmeva kot potopljeni podmornica, voznik nekako preveč sunkovito odpre vrata.

– Kam za vraga gresta? kriči vanj vojak, se zgrbi in vstopi. Medtem ko se je primoran skloniti, mu čelada spolzi na oči in Paši se zazdi, da ga pozna, čeprav od kod? – pomisli. Ampak vojak gleda mrko, pristopi, si popravi čelado, z roko otre oči in kriči Paši v obraz: dokumenti! Pizda, dokumenti!

Paša brska po žepih in žepov je naenkrat tako veliko, da se v njih izgublja in ne more ničesar najti, temveč iz njih vleče razne smeti: osvežilne robčke, s katerimi si zjutraj v šoli lošči čevlje, natisnjene učne priprave, poštno obvestilo za prevzem pošiljke. Ja ja, pomisli Paša, s pogledom, polnim groze, uprtim v vojaka, prevzeti moram pošiljko, pošiljko, pošiljko. Čisto sem pozabil, pomisli in iznenada mu kožo oblije

hladen pot, kakor da bi ga kdo obrisal z vlažilnimi robčki.

– No? kriči nadenj sklonjen vojak.

Stvar je v tem, da Paša nikakor ne more ugotoviti, kateri jezik ta govori, saj besede iz njega butajo tako pretrgano in polomljeno, da ni zaslediti ne intonacije ne naglasa, preprosto nekaj kriči, kot bi izkašljeval prehlad. Moral bi govoriti državni jezik, grabi Pašo panika, pred enim mesecem je tu stala enota iz Žitomirja, še smejali so se mu, kako je prehajal med jezikoma. Ali so to isti fantje? mrzlično koleba Paša, pogledujoč v razjarjene oči, v katerih se zrcali ves njegov strah.

– Pozabil sem jih, odvrne Paša.

– Kaj? je nejeveren vojak.

Voznik plane na noge, ne vedoč, kaj naj, naj beži ali obstoji. In tudi Paša ne ve, kaj naj, in razmišlja: kako se je lahko to zgodilo, kako se je lahko?

Tedaj tudi zunaj nekdo zakriči, zakriči tako rezko in zateglo, da se vojak zdrzne, se obrne, odrine voznika in steče ven. Voznik pade na svoj sedež, a se hitro požene kvišku in skoči za vojakom. Tudi Paša skoči ven in vsi skupaj stečejo k množici, ki nenadoma umolkne in se razmakne. Zatem se začnejo z juga, izza obzorja, od obkoljenega mesta, kot iz zračnega žepa prikazovati moški. Zdaj posamezno, zdaj v dvojicah, v celih skupinah vznikajo izza obzorja in se pomikajo sem, proti množici, ki molče stoji in čaka. Prej na obzorju komaj opazni se zdaj postopno večajo, rastejo kot popoldanske sence. Nihče več ne pogleduje na ogledalo in nihče več ne kriči, kot bi se bali prepla-

šiti to že stometrsko procesijo, ki počasi zapolnjuje cesto. Moški hodijo umirjeno, da se zdi, kot da se jim nikamor ne mudi, čeprav takoj postane jasno, da se hitreje preprosto ne morejo premikati: preveč so izmučeni, zanje je preveč teh zadnjih nekaj sto metrov. Toda ker morajo hoditi, hodijo, ne da bi se ustavljali, trmasto se približujejo svoji zastavi, iz doline se vzpenjajo k nadzorni točki kot slepi potniki, ki so jih vrgli z avtobusa. Zdi se, da čas hitreje teče in se vse dogaja tako hitro, da se nihče ne utegne niti prestrašiti niti oddahniti. Prvi že prispejo do prepleškanih betonskih kvadrov, medtem ko se tam na obzorju pojavljajo vedno novi, ki se proti severu spuščajo k svojim. In čim bližje prihajajo, tem razločnejši so njihovi obrazi in tem tiše postaja. Kajti zdaj so oči prišlekov razpoznavne in v teh očeh se ne zrcali nič dobrega, le izmučenost in mraz. In njihova sapa je tako hladna, da se iz nje ne dviguje niti para. Od umazanije črni obrazi z bleščočimi beločnicami. Čelade, črne raztrgane kape. Okrog vratov ovite rute, sive od opečnatega prahu. Orožje, pasovi, prazni žepi, torbe na hrbtih, črne omaščene roke, s prahom zdrobljene opeke in čevlji, zamazani od černožjoma. Prvi, ki dospejo, očitajoče in z nezaupanjem zrejo v obraze, kakor da vsi ti, ki tukaj stojijo in jih čakajo, nosijo krivdo, kakor da bi vse moralo biti ravno obratno: prišleki bi morali stati tukaj pod nizkim januarskim nebom in strmeti proti južnemu obzorju, kjer ni ničesar razen umazanije ter smrti. Prvi že stopi do barikade in nenadoma sproži pest kvišku ter prične kričati, kot bi želel nahruliti bogove za njihovo slabo vedenje. Preklinja, grozi,

besni, solze mu tečejo po licih in mu umivajo obraz. Množica se širše razmakne in prihajajoči se pomešajo med tiste, ki stojijo, kot bi se umazana rečna voda premešala z bistro morsko. Trumi začne zmanjkovati prostora med hladnimi kvadri, vendar prvi prispeli dalje stoji sredi gruče in vpije nekaj o nepoštenosti in maščevanju, o tem, da so mesto predali, zapustili skupaj z vsemi tam živečimi, ga izročili v tuje roke, niso vzdržali, umaknili so se, se izmuznili iz pasti. In ti, ki so se izmuznili, so lahko še srečni, le kaj pa bo s tistimi, ki so ostali tam, na prestreljenih ulicah? Kaj bo z njimi? Kdo jih bo rešil? Kaj nam je bilo, kriči, ne da bi spustil pesti, da smo jih kar pustili, zbežali, zapustili mesto? Kako smo lahko to naredili? Kdo bo odgovarjal za to? Oleža, moj kolega, še zasuti ga nisem uspel, ga zvleči v sneg, zdaj zgorel leži na črpal-ki. Komu sem ga pustil? Kdo bo poskrbel zanj? Kdo? kriči in žuga s pestjo deževnemu oblaku. Vse dokler ga nekdo, ki prispe pozneje in se tišči mimo, ne kresne po glavi, češ, zapri gofljo, že brez tebe je dovolj slabo. Tedaj vsi pričnejo govoriti drug čez drugega: nekateri sprašujejo, drugi odgovarjajo, nekatere odvedejo, da bi se pogreli, druge zavijajo v stare osmojene odeje. Nakar k nadzorni točki iznenada prispe nova skupina, ki na ramenih tovari nosila, na katerih leži nekdo tako raztrgan in okrvavljen, da Paša zgolj odvrne pogled, medtem ko neki oficir začne kričati, naj že pokličejo reševalno vozilo, čeprav ga tukaj res ni pričakovati. Nosila si oprtajo tisti, ki so bolj pri močeh, in jih odnesejo k avtobusu, daj že, kričijo vozniku, vžgi motor, odpelji ga na postajo. Paša

pomisli, da je to najboljša možnost; vrniti se domov, zato prav tako napravi korak proti avtobusu, vendar pri vratih že stoji vojak, ki Pašo odrine, ne da bi ga pogledal, tako da lahko Paša zgolj gleda, kako nosila previdno zanesejo v notranjost, opazi zlepljene lase in sladkorno belino kosti, kot bi nekdo prerezal melono in iztrebil njeno sladko drobovje, opazi skrivljeno roko, ki se oklepa nosil tako močno, kot se lahko oklepa le življenja.

Avtobus se skuša obrniti, a se okoli njega gnete kričeča množica, je v napoto in kriči predvsem zato, da ne bi bila v napoto. Naposled se razleže povelje, truma se premakne in spolzi na stran, avtobus obrne in izgine za ovinkom. Pašo so potisnili na bankino, nebogljenost se želi umakniti od tam, nekdo ga pokliče izza hrbta, daj cigareto, mu pravi vojak brez čelade in umazanih sivih las. Nimam, odvrne Paša. Kaj pa imaš? ga ne izpusti vojak, Paša avtomatično seže v žep in izvleče svoj osebni dokument.

***

Paša stoji na bankini, razruvani od tankovskih gosenic in koles tovornjakov, in se skuša spomniti, kje je že videl takšne prste. Skrivenčeni, neživi prsti, ki se oklepajo življenja. Takoj se spomni: pred enim tednom ob zadnjem šolskem dnevu. Zgolj pred enim tednom, ko je bilo vse kot zdaj: svež veter, blede januarsko sonce. Nekdo ga pokliče s šolskega hodnika, zato stopi nanj, učitelji naganjajo otroke nazaj v razrede, ti pa planejo k oknom in gledajo,

kaj se dogaja zunaj. Paša se obrne nazaj k svojim, tako, kriči, tiho vsi skupaj, takoj bom nazaj, vendar ga nihče ne posluša, mimo Paše hiti ravnateljica, pri čemer z naporom pozibava svoje bolno telo. Paša steče za njo, ustavita se na stopnicah pred šolo. Džip, poln vojakov, je parkiran na dvorišču. Namesto tablic je belo na črnem izpisano bojno geslo. Paša se ne spozna preveč na gesla, zato ni prepričan, kdo so pravzaprav ti fantje. Morda prostovoljci, morda gardisti. Nad džipom plapola enaka zastava kot na njihovi šoli. Oblast se torej ni zamenjala.

Vojaki mrzlično tekajo naokrog, nekdo telefonira, poveljnik pristopi k ravnateljici, jo trdno prime pod roko, odvede na stran in ji nekaj hladno govori. Paša lovi drobce stavkov, vojak ne prosi toliko za dovoljenje, kot postavlja pogoje. Ne, pravi, ni mogoče, nikamor drugam, točno tukaj, prav k vam, konec koncev vas branimo, pokličite, kogar hočete, tudi če v Kijev. Ravnateljica se sesede v svoj črni kostim, njen obraz posivi, zaradi česar se v trenutku postara. Želi ugovarjati, a si ne drzne. Za podporo proseče pogleduje k Paši, vendar tega mimoidoči vojak potreplja po ramenih, tako da se iz njegovih žepov dvigne prah zdrobljene krede.

Potem k šoli zapelje staro vojaško reševalno vozilo v barvi razmočenega zelenega mila in iz njega pričnejo nositi ranjence. Čez ramena si jih oprtajo kot žaklje, saj očitno nimajo nosil, z naporom premagajo stopnice in nadaljujejo v prazen odmevajoč hodnik. Zavijejo na desno in s čevlji, oblepljenimi z blatom, odprejo vrata prve učilnice. Učilnice ukrajinskega je-

zika. Paševe učilnice. Učilnice, kjer Paša uči otroke. Ranjence položijo preprosto na tla med klopi. Paša steče za njimi in razpusti učence, ki preplašeno prestopajo svežo kri in se drenjajo po hodniku. Tudi Paša odide na hodnik in naganja otroke: domov, kriči, pojdite že domov, tu nimate kaj početi. Kot vedno izven razreda kriči rusko. Nato boječe pripre vrata. Po razredu se širi vonj umazanije in krvi, snega in zemlje. Vojaki prinesejo odeje, tople stvari, razmaknejo klopi in razmestijo ranjence.

V razred stopi še en vojak, z mitraljezom na ramenu in cigareto v ustih. Črnolasec s temnimi in zato nezaupljivimi očmi, prah se mu je zajedel v gube na obrazu, Paša je nekaj podobnega videl le pri rudarjih, ki so se vračali iz jame. Površno si ogleda ranjence, opazi Pašo, pokima, pozdravi, govori s kavkaškim naglasom. Meša jezika, a se trudi govoriti prijazno, kakor da mu je resnično mar, ali mu Paša verjame ali ne. Nekatero besede kar takoj prevede iz ruščine v ukrajinščino, trudi se kot na izpitu. Hej, učitelj, ne boj se. Tvoje šole ne predamo, branili jo bomo, pravi. Še naprej boš lahko učil otroke.

– Kdo pa so tile? pomigne z glavo proti portretom.
– Pesniki, odgovori Paša negotovo.
– Dobri? je nejeveren mitraljezec.
– Mrtvi, reče Paša za vsak primer.
– Odlično, se smeji mitraljezec, samo mrtev pesnik je dober pesnik.

Previdno odpre okno, kot bi želel prezračiti, in nasloni mitraljez na okensko polico. Paša z mize pobere zvezke, jih vtakne v nahrbtnik, in ko že odhaja, mu

pogled obstane na ranjencu, ki so ga položili k pobarvanemu radiatorju: dve kocasti odeji s posušenima madežema krvi, stara razcapana spalna vreča, glava, obrnjena k steni, vidni so le davno neumiti lasje in davno neobrit vrat, tam leži razrezan rokav vojaške jakne, med obvezami se vidi umazana koža, posuta z drobnimi urezninami, razgaljena leva dlan moli izpod spalne vreče. Kot bi potnik v spalniku zjutraj iztegnil roko izpod vagonke odeje, ki obdaja njegovo zaspano negibno telo in z razgibanostjo poustvarja pregibe kolen in udrtino trebuha, tako kot mrtvaški prt poustvarja Kristusovo telo, in golota pobitega moškega telesa izstopa med culami in toplimi oblačili, odvrženimi na sosednjih mizah. Tudi tukaj in zdaj, pomisli Paša, je suha bleda roka, posejana z redkimi dlakami, videti tako nenaravno ob kulisi poleti prebarvanih tal, klopi in tabel, in ta roka se oklepa spalne vreče, oklepa se je, boji se jo izpustiti, kot bi bila spalna vreča zadnje, kar jo povezuje z življenjem. Paša za trenutek ne more odtegniti pogleda od dolgih črnih prstov, porezanih in obtolčenih, s plavim bencinskim odtenkom, nakar z dvorišča pripiha svež zimski veter, ki zatrese okensko krilo, a ga mitraljezec uspe prestreči, Paša se spomni, kje je, in odhiti na šolski hodnik, naravnost v ravnateljčin objem.

– Pavlo Ivanovič, Pavlo Ivanovič, joče, grabeč ga za roko, kako si to dovolijo? Recite jim, naj odidejo.

Celo joče izumetničeno, misel nenadoma zaloti Pašo. Sploh ne zna jokati, ne ve, kako se stvari streže. In tudi smejeti se ne zna.

– Recite jim, nadalje vika Pašo kot sprevodnika na tramvaju, recite jim, naj odidejo.

– Ja ja, jo miri Paša, rekel jim bom, takoj jim bom rekel.

Ravnateljico pospremi do njene pisarne, ji pomaga sesti in zapusti prostor ter za sabo pripre vrata. Malce postoji pri vratih in posluša, kako se ravnateljica v trenutku pomiri, posmrka, vzame slušalko, nekam pokliče in prične robantiti.

– Dajte brez mene, zašepeta Paša in se odpravi domov.

Vojaki stoje kadijo na stopnišču pred šolo. Kadar kdo vstopi vanjo, si vneto brišejo čevlje ob čisto krpo. Kri stežka odstraniš, vendar je to mogoče.

* * *

Na vlažnem zraku se voh izostri. Od dospelih z juga veje po dimu, kakor da bi dolgo sedeli pri odprtem ognju. Zrak se brž napolni s težkim vonjem mokrih oblačil. Vse več jih prihaja, nekateri brez ustavljanja nadaljujejo pot proti postaji, drugi se tlačijo v džip, tretjim pomagajo skočiti na prikolico tovornjaka. Ni dovolj prostora za vse, mimoidoči vojak s trdim neprebojnim jopičem sune Pašo, ki se zgrbi, odstopi za korak na bankino, nato še za en korak; visoki škorenj mesi sneg z rumeno prstjo, potem še za korak in še enega.

– Na tvojem mestu ne bi hodil tja, sliši Paša.

Obrne se za glasom: poleg stoji vojak, temna jakna Wolfskin, gorski čevlji, računalniška torba, skrbno

urejena bradica. Gleda ironično, celo blagohotno. Govori samozavestno, a če ga pobliže pogledaš, lahko opaziš nekoliko premajhno brado, muhaste gubice okoli ust, najbrž si bradico pušča, da bi bil videti bolj možat, kot je v resnici. Po videzu jih ima petdeset, zato si Pašo ogleduje kot nižjega po činu. Tako si potniki, ki so vstopili prvi, ogledujejo tiste, ki prisedejo kasneje; vsi imajo vozovnice, ampak ure, ki jih na vlaku prebijejo pred sopotniki, jim podelijo nerazumljivo prednost. Peter mu je ime, pravi v zadovoljivi ruščini, ne da bi pri tem skušal prikriti naglas.

– Raje ne hodite tja, pomigne proti jarku, brez noge boste ostali. Nasploh bo najbolje, da se pobere-te od tu, zdaj zdaj jim bo prekipelo in se bodo začeli streljati.

Paša se obrne in se začne prebijati skozi gručo. Ozre se k nogam, kjer vidi gosto snežno kašo, in steče za Petrom.

Pretolčeta se skozi vedno redkejšo množico in se oddaljita od barikade. Peter se oprezno izogne skupini vojakov, ki se jezno pregovarjajo, prestopi ranjen-ce, položene na odeje in stare civilne plašče kar sredi ceste. Paša mu korak za korakom sledi in se trudi ne spogledati se z vojaki. V otroštvu je tako hodil mimo potepuških psov: važno je, da jih ne gledaš v oči, če jih pogledaš, takoj začutijo tujca. Vojakov se v teh nekaj mesecih ni privadil, vedno jih je raje obšel. Kadar so ga pri postaji ustavili in ga kaj spraševali, je odgovarjal suho, zroč za sogovornikov hrbet. Toda tukaj jih je mnogo in od njih veje nedoločljiv vonj – umazanije in železa pa še tobaka in smodnika. Paša

plašno zaobide naslednjo skupino, čuti nezaupljive poglede vojakov, pospeši korak, dohiti Petra. Ta stopi k staremu modremu fordu, obkroženemu z vojaki. Na motornem pokrovu so razgrnili ročno narisano zemljevid z izrisanimi potmi in z rdečim pisalom označenimi vzpetinami. Zaradi dežja je zemljevid razmočen in spominja na z vinom polit prt restavracije ob železniški postaji. Peter se zdrenja med vojaki, nekoga potreplja po ramenu, drugemu, ki ne odtegne pogleda od zemljevida, seže v roko in se pri priči prične prepirati, s pristriženim rožnatim nohtom drsi po razpadajočem zemljevidu, razburjeno kriči. Vendar tudi vojaki kričijo ter s svojimi črnimi in ozeblimi prsti drsijo po zemljevidu, ker se ne strinjajo s Petrom. Nazadnje eden od njih, očitno glavni, majhen, s kratko pristriženim sivim ježkom na glavi, pljune, si na svojo veliko glavo natakne črno kapo, vrže puško na ramo in ukaže, naj se vsi spravijo v avto. Visok star vojak, suhljat in zgrbljen, zloži zemljevid in sede za volan. Poleg njega se usede sivolasec s kapo. Vsi ostali se namestijo zadaj. Peter se nekako stlači noter, čeprav ga, tako se zdi, nihče ne povabi, vendar se vseeno zdrenja in celo poskusi zapreti vrata za sabo, ko se nenadoma nečesa spomni, se nagne ven in zakriči Paši:

– No, a boste šli? Kako dolgo naj vas še čakamo? Pridite sem!

Paša se od presenečenja zdrzne in steče k fordu. Toda zadaj se že drenjajo štirje borci, in ker nosijo neprebojne jopiče, so še posebno široki in zajetni. In tudi Peter seveda zaseda svoje mesto, le kako so se vsi

uspeli nagnesti noter? Paša se neodločno prestopa po asfaltu, ampak Peter vztraja:

– Vstopite, gremo, kriči in se treplja po suhem stegnu v črnem džinsu.

Tako krenejo: spredaj zgrbljen voznik in poveljnik, ki skuša trmasto nekaj razbrati iz kosov zemljevida, zadaj vojaki v neprebojnih jopičih, Peter in na njegovih kolenih Paša. Paši je nerodno, nikoli ni sedel na tujih kolenih, morda le kot otrok. Tudi vojakom je nerodno za Pašo. Nastopi tišina, slišati je zgolj, kako drug ob drugem zamolklo potrkvajo neprebojni jopiči.

Ford se počasi pelje po cesti in prehiteva neskončen vojaški sprevod, ki se od nadzorne točke pomička proti postaji. Avto pogledujejo z upanjem, a ko v njem vidijo številne potnike, razočarano odvrtačajo glave. Toda vožnja ne traja dolgo: na začetku naselja voznik zavije desno, pritisne na plin, ford v rumenem snegu za sabo pusti kakor ureznine globoke kolesnice in zapelje na parkirišče motela. Pašo izrinejo ven prvega, za njim na vlažen zrak izstopijo ostali.

Nad vhodom nadstropne stavbe je izvesek z napisom Paradiž. V desnem krilu je lokal, v levem avtopralnica, v osrednjem delu vhod v recepcijo. Šipe v prvem nadstropju je odpihnil udarni val eksplozije, lastniki so odprtine prevlekli s folijo. Iz strehe štrli satelitski krožnik, ki ga je preluknjal šrapnel, tako da spominja na jutranjo sončnico, obrnjeno na vzhod proti soncu.

Parkirišče je natlačeno z vojaško opremo in avtomobili – težkimi vojaškimi tovornjaki, neocarinj-

nimi avtomobili poljskih registrskih tablic, kupom obtolčenih in dotrajanih krip brez vetrobranskega stekla, z odrgnjenimi vrati in odtrganimi pokrovi motorja. Nekoliko stran stoji cel tank, prekrit z umazanimi barvitimi predmeti. Na oklepu ležijo z vrvicami privezane odeje in spalne vreče, torbe, gorski nahrbtniki, nekdo je obenj privezal celo zložljivo posteljo. Ob lokalu se gnetejo vojaki – kadijo, kričijo in se prerekajo. Ti, ki so pripeljali Pašo, se prav tako pridružijo trumi. Peter si nejeverno ogleduje izvesek.

– Paradiž, reče in se nasmehne. Prej prvi krog pekla. No, a greste? navrže Paši in se odpravi k množici.

Paša ne ve, kaj bi, zato mu sledi. Zakaj grem za njim? razmišlja med hojo. Zakaj ga sploh poslušam? se sprašuje med zasledovanjem razmršene Petrove frizure v trumi. Med vojaki se zdrenja v lokal.

Nekaj miz, točilni pult, zgoraj nad njim nekakšne lovske trofeje: nagačen fazan, jelenji rogovi, celo neka odsekana glava. Paši se zdi, da pasja, čeprav se morda tudi moti. Na eni strani so straniščna vrata, na drugi je na steno pritrjen televizor. Za mizami ni nobenega prostega stola, vojaki sedijo in v praznem zaslonu gledajo sami vase. Za šankom stoji ženska, ki goste motri s sovraštvom, vendar je njeno sovraštvo nekako naveličano, pa tudi sama je nekako zmečkana in pusta, saj so njeni lasje rumeni s črnim narastkom, kakor sveže bilke na polju, ki poganjajo iz lanskoletne požgane trave. Za njenim hrbtom je na policah razstavljena kokakola, v regalalu so shranjene čokoladice. Na pultu pred njo ležijo posušene ribe. Vse najpomembnejše reči jemlje od nekod spodaj, izpod lopute z

ribami obloženega pulta. Jemlje in naliva. Vsi govorijo drug čez drugega, skorajda ne poslušajo in si stalno skačejo v besedo, od rib pa se širijo vonjave, kot bi se tu že tretji dan poslavljali od pokojnika.

Peter odločno odkoraka do šanka, veselo pokima ženski, ta se narejeno nasmehne, ne da bi prenehala nalivati. Peter nekaj vpraša, ženska pritrdilno prikimava – tudi zdaj ne prikriva sovraštva, tudi zdaj se oprezno razgleduje po prostoru. Peter odpre stranska vrata, Paša smukne za njim in se znajde v sosednji sobi. Tudi tukaj so mize, tudi tukaj so nagneteni vojaki, tudi tukaj je enako glasno in glasovi se zlivajo v grozeče vpitje, toda na koncu sobe, pod stopnicami, ki vodijo nekam gor v nadstropje, stoji mizica, kot nalašč za dva, Peter krene tja in na poti pozdravi vojaka, črnega od dima in alkohola. Ta pomaha Petru, ne da bi ga pogledal, in nekaj govori, in ko se Peter oddalji in se sesede v plastičen stol, vojak še naprej govori in prikimava, kakor bi se pogovarjal z nekom nevidnim. Paša prisede k Petru, od nekod se nenadoma pojavita riba in alkohol v plastičnih kozarčkih. Peter malomarno zagrabi kozarec in celo trči z njim ob drugega za enkratno uporabo. Enkratno šelest plastike, enkratno zvrnjen kozarec alkohola v grlo. Peter vedro zadrži kozarec v zraku, nakar s komaj opaznim gibom izlije njegovo vsebino pod mizo na hladna kamnita tla. Potem iz majhnega, komaj opaznega žepa izvleče prav tako majhno stekleničko, oblečeno v rjavo usnje, odvijje zamašek in si nalije nekaj okusnega, ne da bi ponudil Paši. Paša prisloni ustnice h kozarcu in grenko pekoče lokalno žganje

zlije vase; zakašlja, nekdo mu k obrazu pomoli košček ribe, ki ga Paša vzame in vneto žveči ter z mrtvaškim okusom ribe prekrije okus pekočega alkohola. Peter vse to z gnusom zavzeto opazuje, pri čemer ni jasno, kaj se mu gnusi – Paša ali riba. Pa vendar se Peter hitro vzame v roke, se znova nasmehne, nekaj zakriči v množico, odgovori na nekogaršnje vprašanje in komentira slišano za sosednjo mizo. Srkne iz svojega kozarca in se loti Paše:

– S čim se ukvarjate? vpraša.

Paša za trenutek okleva, v katerem jeziku naj mu odgovori. Navsezadnje odgovori po rusko.

– Učitelj sem, odvrne na kratko.

– Aha! se zasmeje Peter.

Seže v žep in drugo za drugo izvleče dve škatlici cigaret: neodprto s cenejšimi močnejšimi in načeto z lažjimi cigaretami, skoraj brez nikotina. Cenejše potisne nazaj, izvleče dve lažji in eno pomoli Paši. Paša jo zavrne, zato jo Peter skrbno spravi nazaj v načeto škatlico, svojo pa brezbrizno zgrabi z ustnicami, iz neopaznega žepa vzame nov zippo, s palcem leve roke spretno odfrčne pokrovček, prižge cigareto, vžigalnik spravi nazaj v žep, povleče. Tako trpeče se je namrščil, prešine Pašo, kot bi kadil tobak z lastnega vrta.

– In kje so vaši učenci? vpraša Peter med izpuhom dima, zaradi česar njegov glas zveni hripavo in zaupno.

– Na počitnicah, pojasni Paša.

Peter vneto pokima.

– Aha, reče, na počitnicah. Šole so si tudi izmislili zaradi počitnic, pravi. Med počitnicami sem vedno hodil ribarit s svojim starim.

- Ob reko? vpraša Paša.
- Ob ocean, odvrne Peter.
- Kateri ocean?
- Tihi.
- Paša ne ve, kaj bi na to dejal.
- Kam ste nameravali iti? vpraša Peter, ko Paša nič ne reče.
- V mesto, Paša živčno menca na stolu. Peter govori tako prijateljsko, da mu vzbuja nezaupanje.
- Aha, znova sladko reče Peter. Po opravkih?
- Po opravkih, za trenutek okleva Paša. Nečak je v internatu. Ponj grem za vikend.
- Kot vidim, imate tu vsak dan vikend.
- Paša pomisli, da ni dobro molčati.
- Morda bom šel ponj drugič, doda po premolku.
- Aha, pritrdi Peter, čez dva meseca.
- Zakaj čez dva? ga ne razume Paša.
- No, toliko da se vzpostavi nova frontna linija in postavimo novo nadzorno točko, pojasni Peter. Zakaj niste šli prej ponj, če že imate počitnice? A ne berete novic?
- Ne berem, iskreno prizna Paša.
- Tudi jaz jih ne berem, prizna Peter. Jaz jih pišem, doda po nekako prekratkem premolku in plane v smeh, puhajoč cigaretni dim vsenaokrog.
- In kaj naj storim? izgubljeno vpraša Paša. Zdravstvene težave ima, bojim se zanj.
- Kar zdaj pojdite ponj, mu smehljaje svetuje Peter, še nekaj dni se bodo umikali od tam, pokaže naokoli na vojake, trenutno se nihče ne bo oziral na vas. V mestu se menjuje oblast. Kdo ve, kaj bo z interna-

tom?! Novi oblasti, pomigne z glavo nekam na stran, kjer naj bi po njegovem mnenju bila nova oblast, ni do internatov. Po umiku vaših bodo naredili čistko.

Paši se »po umiku vaših« zareže v ušesa, a se zadrži, ne ugovarja.

– Ali tam že streljajo? dopušča Paša.

– Vedno bolj, pritrdi Peter. Vedno bolj. Osebnost ne bi želel preživeti počitnic pod topovskim obstreljevanjem.

Paša vročično razmišlja. Nič pametnejšega se ne spomni kot poklicati starega. Vzame nokio in pokliče.

– In tudi signal bo čez kakšna dva meseca, navrže Peter. In še to le, če se bo vaša oblast potrudila, Peter zopet poudari besedo vaša. Doslej se ni preveč trudila, doda.

Paša zre v zaslon, pokritosti s signalom v resnici ni. Pa čeprav je bilo še včeraj ponoči vse kot običajno.

– Nalašč ga motijo, pojasni Peter, da vaši, pokaže naokrog, ne bi vedeli, kakšno je stanje. Nihče ničesar ne ve, nihče nikomur ne zaupa. Srednji vek, doda in zavzeto frcne napol pokajeno cigareto v iz prazne pločevinke narejen pepelnik. Saj ne učite zgodovine? preiskujoče premeri Pašo.

– Ne, odgovori Paša, ne zgodovine.

– Pravilno, ga brez razloga pohvali Peter, v vaši državi je učiti zgodovino enako kot loviti ribo: nikoli ne veš, kaj boš izvlekel. Čeprav mi je vseč ta vaša ljubezen do zgodovine, pravi Peter, izvleče novo cigareto, znova škljocne z zippom, znova puhne dim v strop, pravilno pravilno, razjasnajte, kopljite, odlično. Veste, kaj bi vam svetoval, nadaljuje Peter in se opre

na naslonjalo stola ter stisne cigareto med prstoma. Medtem ko ga Paša posluša, opazi, kako v sobo vstopijo štirje vojaki s posebno temnimi obrazi in težkimi nervoznimi gibi ter očmi, rdečimi od jeze in dima premerijo prostor, v katerem med borci nezmotljivo takoj izsledijo dva civilista – Pašo in Petra – ter se med mizami neusmiljeno prebijajo v njuno smer. Za mizami na lepem opazijo njihovo premikanje, nakar pogovori zamrejo. Vsi gledajo za temi štirimi, ki se pomikajo proti njuni mizi, vsi napeto umolknejo, samo Peter je tako zatopljen v govorjenje, da ničesar ne opazi, okolici kaže hrbet, za oblaki dima motri Pašo in govori s tako resnimi premori, kot da prisluškuje lastnemu glasu.

– Svetoval bi vam, da z zgodovino ravnate previdno. Zgodovina, veste, je taka reč ... za trenutek obmolkne, ko iz misli skuša izluščiti nekaj modrega, toda nenadoma se zave grobne tišine in se pozorno zazre v Pašo, ta pa ne more razumeti, kaj želi od njega, a iznenada dojame, da Peter zre v njegova očala, zre vanje, ker vidi odsev tistih štirih, ki se bližajo izza njegovega hrbta, in za trenutek njegov obraz spreleti panika, ustni kotiček živčno zatrza, vratna vena utripne od krčevite želje, da bi se obrnil. Vendar se Peter zbere in povleče dim iz cigarete, pa čeprav nekoliko nervozno, a povleče, lagodno izdihne in konča, ki vam je nihče nima pravice odvzeti!

– Kdo si ti? ga kot da ni nič v tilnik vpraša prvi. Paša preplašeno preučuje njegove škornje z razbitimi konicami in zasušenimi ostanki lanske trave, prav tako obtolčene kolenčnike, težke stranske žepe, na-

polnjene z nečim ostrim in železnim, kalašnikovko, ki jo drži v rokah kot dojenčka, ki nikakor ne more zaspati, vojaški jopič z nekaj rezervnimi nabojniki, zaplate barvnega lepilnega traku na rokavih in najpomembnejše – nož, ki štrli iz posebnega žepa v predelu srca, s črnim ročajem in globokimi utori. Paša nehote prične šteti te utore, toda vojak ponovi:

– Kdo si ti?

Drugi in tretji ga obstopita, da bi zaprla mogoče smeri pobega. Čeprav, kakšen pobeg neki? obupano pomisli Paša. Kakšen pobeg? Četrty v vrsti pogleduje prvemu izza ramena tako sumničavo, da Paša nemudoma sname očala, češ da si jih mora obrisati, v resnici pa zato, da mu vsega tega ne bi bilo treba gledati. Tedaj pa se Peter brezskrbno obrne za glasom:

– Tisk, pravi in seže z roko v globok žep, očitno za izkaznico, in vsi štirje v hipu otrpnejo, toda Peter že izvleče roko in jim pomoli papirje. Vse je v redu, se trudi govoriti sproščeno, tisk. Izvolite izkaznico.

Prvi vzame izkaznico in jo, ne da bi jo pogledal, preda za hrbet, četrtemu. Hans, reče, preveri. Hans jo vzame in prst s črno zemljo za nohti pozorno vodi vzdolž vrstic. Peter smehlja se izteguje roko, češ, daj, daj mi jo nazaj, sva sredi zanimivega pogovora, ne motite naju. In Hans oklevajoče že sproži roko z dokumenti proti njemu. Tedaj pa zadrži gib in se ponovno zagleda v dokument.

– Kdaj si prečkal mejo? nepričakovano vpraša.

– Pred enim mesecem, po premolku reče Peter.

– Aja? mu Hans ne verjame preveč. Že od jeseni se mi potikaš pred očmi.